

กระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยาน*

A STUDY OF REINCARNATION PROCESS IN THERAVADA

AND VAJRAYANA BUDDHISM

เกรียงศักดิ์ ฟองคำ

Kriengsak Fongkam

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaingmai Campus, Thailand

E-mail: Kriengsakfong@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการเกิดใหม่ในพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษากระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาวัชรยาน และ 3) เพื่อเปรียบเทียบกระบวนการเกิดใหม่ในพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยาน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิ จากนั้นทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบและนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า: พระพุทธศาสนาเถรวาทกล่าวถึงการเกิดใหม่ไว้ 2 ลักษณะ คือ 1) กลุ่มที่ยังมีกิเลสขันธ์อยู่ หมายถึงกลุ่มที่ยังมีกิเลส กรรม วิบาก นับตั้งแต่อุริยบุคคลชั้นอนาคามี สกิทาคามี โสตาบัน มนุษย์ สัตว์ นรก เปรต อสุรกาย เทวดา 2) กลุ่มที่บรรลอรหัตต์จะไม่มีการเกิดใหม่แล้วเพราะมีการตัดวงจรสังสารวัฏแล้ว พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องของจิตเป็นสำคัญ เมื่อจิตดับดับ ปฏิสนธิจิตก็เกิดขึ้นทันที สัตว์ที่ตายไปแล้วจะต้องมีภพภูมิที่รองรับจะไปเกิดใน ภูมิ 31 ภูมิ ได้แก่ ทุกคติภูมิ มีนรก กำเนิดเดียรัจฉาน เปรตวิสัย อสุรกาย ส่วนสุคติภูมิ ได้แก่ มนุษย์ เทวดา รูปพรหม และอรุปรหม

ส่วนพระพุทธศาสนาวัชรยาน การเกิดใหม่ถือเป็นการเคลื่อนย้ายตามอำนาจของกรรม เมื่อกายได้ตายลง จะปรากฏเป็นสมภเวสี โดยมีระยะเวลาช่วงนี้ประมาณ 7 วัน หรือที่เรียกว่าสภาวะบาร์โดหรืออันตรายภพ รอคอยการไปเกิดใหม่ สามารถกำหนดภพภูมิที่จะไปเกิดได้ว่าจะไปเกิดในสุคติภูมิหรือทุคติภูมิ รวมภพภูมิที่เกิดทั้งหมด 6 ภูมิ นอกจากนี้ วัชรยานยังพิธีกรรมที่จะช่วยให้กำหนดสถานที่ที่จะไปเกิดได้ โดยอาศัยพลังและพระมหากรุณาธิคุณของพระโพธิสัตว์ในการไปสู่ภพภูมิที่ดีรวมถึงการเข้าร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับสมภเวสีของพระโพธิสัตว์

* Received 7 February 2020; Revised 28 February 2020; Accepted 17 March 2020

เมื่อเปรียบเทียบ พบว่า กระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยาน นั้นมีลักษณะที่สำคัญ 3 อย่าง คือ 1) เรื่องความตาย พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่สามารถเลือกได้ว่าจะตายในเวลาไหน ตายอย่างไร ไปเกิดในสถานที่ไหน และเกิดเป็นอะไร จะทราบได้ก็ต่อเมื่อจิตใจ ไม่บริสุทธิ์ก็จะไปสู่ทุคติ แต่ถ้าจิต บริสุทธิ์ก็จะไปสู่สุคติภูมิ ในขณะที่พระพุทธศาสนาวัชรยานนั้นมีความเชื่อว่าสามารถที่จะทำพิธีต่ออายุเพื่อผลัดผ่อนความตายได้ในบางกรณี 2) รอยต่อระหว่างการตายและการเกิดใหม่ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเชื่อว่าเมื่อตายลงไปแล้วสามารถที่จะเกิดใหม่ได้ทันทีไม่มีลักษณะของการรอคอย แต่พระพุทธศาสนาวัชรยานเชื่อว่าการเข้าถึงอันตรภพ เป็นเวลา 7 วัน ก่อนที่จะมีการเกิดใหม่ 3) กระบวนการเกิดใหม่ของพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยานมีความเหมือนกันคือ อาศัยกรรมเป็นปัจจัยหลักที่จะนำไปเกิดในภพภูมิทั้งสุคติและทุคติ แต่ก็มี ความแตกต่างกันคือ พระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อตัดวงจรสังสารวัฏได้ ไม่ต้องกลับมาเกิดใหม่เรียกว่า เข้าสู่สภาวะนิพพาน ในขณะที่พระพุทธศาสนาวัชรยาน สัตว์ที่ตายไปแล้วจะไปเกิดในภพภูมิตามกรรมที่ได้ทำไว้ โดยจะมีการประกอบพิธีกรรมเพื่ออ้อนวอนขอให้ครูหรือพระโพธิสัตว์ช่วยชี้ทางให้ไปเกิดในสุคติภูมิได้ สภาวะที่สรรพสัตว์ปรารถนาสูงสุด คือ การเข้าไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระสัมโมกคกายของพระพุทธเจ้าอันเป็นความสงบสุขนิรันดร์

คำสำคัญ: เถรวาท, วัชรยาน, การเกิดใหม่

Abstract

This study had 3 main purposes; 1) To study the reincarnation processes in Theravada Buddhism. 2) To study the reincarnation processes in Vajrayana Buddhism, and 3) To make the comparison between Theravada Buddhism and Vajrayana Buddhism in terms of reincarnation processes. The documentary research methodology was applied both studying primary and secondary documents. The paired comparison was used and its results were presented according to the research objectives.

The findings revealed as follows; There were 2 groups of reincarnation processes; the first group was the spirits with desires such as Never – Returner, Once-Returner, Stream-Enterer, human-being, animal, departed being, and Asura demons. The second group was the Buddhist saints who never reborn. Theravada Buddhism focused on spirit. There were 31 states of reincarnation places that divided into 2 groups. The first group was woeful state, animal kingdoms, and ghost-sphere. The second group was Human Realm, Realm of the Four Great

Kings – Realm of the Thirty-three Gods as well as Form Planes according to the 3 rebirth cycle principles.

In Vajrayana Buddhism, the reincarnation could be referred to changing the state of existence by Karma (or actions). After the death, it took 7 days to become Sambhavesi (or a spirit seeking) waiting for the rebirth. It depended on the signs that determined where the spirit would go (Sugatibhumi or Duggatibhumi). In addition, the Vajrayana had the ritual ceremony in order to determinate the Bhumi after death by leaning on Bodhisattva power.

There were 3 important considering issues of reincarnation; 1) Theravada Buddhism believed that humans could not select their death time, place, and even who they would be. According to Vajrayana Buddhism, humans could live longer if the life prolonging ceremony was done. 2) The space between death and rebirth, in Vajrayana Buddhism, it took 7 days to rebirth. 3) The likeness between Theravada and Vajrayana Buddhism was the rebirth processes depending on humans' Karma. However, there had some differences between Theravada and Vajrayana Buddhism. According to Theravada Buddhism, the action or Karma could not be changed. In Vajrayana Buddhism, on the contrary, there was the ritual ceremony to help the spirit go to Sugatibhumi.

Keywords: Theravada, Vajrayana, Reincarnation, Rebirth

บทนำ

ในสังคมอินเดียโบราณ ได้มีการถกเถียงกันเรื่อง อัตตา โลก ชีวิตและชีวิตหลังความตายว่าเป็นอย่างไร มีอยู่อย่างไร เที่ยงหรือไม่เที่ยง จึงเกิดเป็นแนวคิดหรือความคิดเห็นขึ้นมากมาย เรียกว่า ทิฏฐิ 62 แต่ละแนวคิดพยายามแสวงหาคำตอบ ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่มีความเชื่อว่า คนเราตายแล้วสูญสิ้น กลุ่มนี้ เรียกว่า “อุจเฉททิฏฐิ” อีกกลุ่มมีความคิดเห็นที่ตรงกันข้ามคือ มีความคิดเห็นที่คนเราตายแล้วไม่สูญสิ้นไป กลุ่มนี้เรียกว่า “สัสสตทิฏฐิ” (ที.สี. (บาลี) 9/28 – 104/12 – 39) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความเชื่อเหล่านี้ จึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนอินเดียในสมัยนั้นมาก โดยทั้ง 2 กลุ่มนี้ จะมีความเชื่อที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มที่เชื่อว่า คนเราตายแล้วสูญ ก็จะมีการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นให้มีความสุขในขณะที่มีชีวิตในปัจจุบัน ส่วนกลุ่มที่เชื่อว่าตายแล้วมีการเกิดใหม่อีก ก็จะดำเนินชีวิตด้วยการสร้างบุญกุศลเพื่อจะเป็นเสบียงนำทางให้ไปเกิดในภพภูมิ โลกหน้าหลังจากตาย

ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดเชิงนามธรรมหรือจิตนิยม (Idealism) จากประเด็นความเชื่อของมนุษย์ทั้ง 2 กลุ่ม มีหลายศาสนาที่ยอมรับว่า คนเราตายแล้วเกิด โดยการยอมรับแนวคิดเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏตามผลแห่งกรรม แต่อาจจะแตกต่างกันในประเด็นปลีกย่อย (ประพันธ์ ศุภษร, 2550)

คัมภีร์พระไตรปิฎกซึ่งถือเป็นหลักฐานสำคัญที่สูงสุดทางพระพุทธศาสนา มีข้อความที่ว่าด้วยโลกหน้าไม่ว่าจะเป็นนรกและสวรรค์มาก ทั้งในด้านลักษณะและประเภท พระพุทธเจ้าก็ตรัสถึงโลกหน้าไม่ว่าจะเป็นนรกสวรรค์ทุกครั้งที่ทรงสรุปข้อสนทนาของพระองค์เป็นการแสดงบทลงโทษปรามไม่ให้บุคคลทำความชั่วและแสดงให้เห็นคุณค่าของความดี และเมื่อประทับอยู่ในโอกาสอันควร พระองค์จะตรัสพรรณนาลักษณะของนรกสวรรค์ไว้อย่างพิสดารเห็นเป็นจริงให้ภาพของนรกและสวรรค์อย่างชัดเจน (สยาม ราชวัตร, 2553) จึงทำให้ชาวพุทธเชื่อว่า การเกิด การตายเป็นของธรรมดา เป็นธรรมชาติ จนกว่าจะหมดความต้องการและการสร้างกรรม และคอยรับผลของกรรม สมัยก่อนการอธิบายเพื่อที่จะให้คนเข้าใจว่า คนเราตายแล้วจะเกิดอีก ถึงแม้เหตุผลที่อ้างจะมีน้ำหนักเป็นที่เชื่อถือได้ แต่ก็ยังเป็นเรื่องที่เข้าใจยากสำหรับคนทั่วไป แต่มาสมัยปัจจุบัน มีวิธีอธิบายในแบบที่ทำให้เข้าใจง่ายกว่าสมัยก่อน คือ ให้ศึกษาเรื่องชีวิตของตนเองจากความฝัน คนเราทุกคน เมื่อนอนหลับแล้วก็ต้องฝัน ชีวิตในความฝันก็เหมือนกับชีวิตที่เกิดใหม่ ส่วนร่างกายที่หลับก็เปรียบเหมือนกับร่างกายที่ตายแล้ว (พร รัตนสุวรรณ, 2539) แสดงว่ายอมรับเรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องการเกิดใหม่เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงว่า กรรมที่มนุษย์ทำลงไปไม่ได้สูญหายไปไหน เมื่อมนุษย์ตายไปผลกรรมก็จะตามเขาไปทุกภพทุกชาติ ไม่ว่าเขาจะไปเกิดที่ไหนก็ตาม ดังนั้น กรรมกับการเกิดใหม่จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่สามารถแยกจากกันได้ ถ้าไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดที่เรียกว่า สังสารวัฏ ปัญหาชีวิตของมนุษย์ทั้งหมดก็จะมีแนวทางแก้ไข เพราะเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมกับการเกิดใหม่นั้นเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง และมีระยะเวลาการให้ผลที่แตกต่างกันด้วย กรรมบางอย่างให้ผลเร็ว บางอย่างให้ผลช้า การให้ผลช้าหรือเร็วนี้เอง จึงเป็นสิ่งที่คนสังคมควรจะทำความเข้าใจกฎแห่งกรรมที่ส่งผลให้การเกิดใหม่มากยิ่งขึ้น ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้ชาวพุทธมีศรัทธาหรือความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ โดยให้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ 4 ประการ คือ ตถาคตโพธิสัตถา เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า กัมมสัทธา เชื่อกรรม กฎแห่งกรรมและผลที่ต้องได้รับ วิปากสัทธา เชื่อวิปากกรรม ผลของกรรม และกัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน (แสง จันทรงาม, 2512) ก็แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเถรวาท มีแนวคำสอนเรื่องความตาย การเกิดใหม่ และหลักปฏิบัติเพื่อการเกิดใหม่ ปรากฏในภัทเทกรัตตสูตรคือ ทรงสอนไม่ให้คำนึงถึงสิ่งที่เป็นอดีตและอนาคต แต่ให้อยู่กับปัจจุบันและเร่งทำความเพียรตั้งแต่วันนี้ทีเดียว เพราะใคร ๆ ก็ไม่รู้ว่าความตายจะมาถึงเมื่อไร (ม.อ. (ไทย) 4/272/3) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535)

สำหรับพระพุทธศาสนาวัชรยาน ได้กล่าวถึงคำสอนเรื่องการเตรียมตัวตาย และการเกิดใหม่ ซึ่งชาวพุทธวัชรยานได้ฝึกการเตรียมตัวก่อนตายและฝึกปฏิบัติธรรมไปด้วยกันตั้งแต่พวกเขา ยังเป็นเด็ก โดยถือเป็นวิถีชีวิต ให้ความสำคัญกับการสั่งสมความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ ยิ่งเรามีความกรุณาต่อสัตว์มาก จะยิ่งเปิดใจเราให้พยายามทำทุกวิธีที่จะช่วยให้สรรพสัตว์ เหล่านั้นพ้นทุกข์ นอกจากนี้ พุทธศาสนาวัชรยาน ยังเชื่อว่า ภพหรือชีวิตระหว่างความตาย กับการเกิดใหม่ เรียกว่า “อंतरภพ” หรือบาร์โด หมายถึง ช่วงระยะเวลาระหว่างการตายและการไปเกิดใหม่ ซึ่งจะมีลักษณะที่น่ากลัว เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องหรือเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่และการระลึกชาติได้รวมทั้งเรื่องชีวิตหลังความตาย ความเชื่อนี้ บุคคล หลังจากตายแล้ว จะยังไม่ไปเกิดใหม่ทันที แต่จะมีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาสั้น ๆ อย่างน้อย เป็นระยะเวลา 7 วัน ที่ดวงวิญญาณนั้นจะกลายเป็นสัณเภาวสี ซึ่งมีลักษณะเป็นกายทิพย์ ในช่วงระยะเวลา 7 วันนี้จะเกิดนิมิตต่าง ๆ มากมายตลอดเวลาจนถึงวันสุดท้ายที่จะเกิดภavnิมิตว่าจะไปเกิดใหม่ในสถานที่ไหนทั้งที่เป็นสุคติภูมิและทุคติภูมิ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาวัชรยานยอมรับเรื่องช่องว่างระหว่างการตายและการเกิดใหม่หรือที่เรียกว่า อंतरภพนั่นเอง (วัชระ งามจิตรเจริญ, 2551)

จากที่กล่าวจึงมีปัญหาว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยาน มีทัศนะเรื่องกระบวนการเกิดใหม่ต่างกันมากน้อยเพียงไร ซึ่งความเชื่อหรือแนวความคิดเรื่องชีวิตระหว่างภพเป็นหลักคำสอนที่ทุกคนควรทำความเข้าใจ เพราะเป็นปัญหาที่พิสูจน์ด้วยวิทยาศาสตร์ ไม่ได้ แต่เป็นเพียงแนวคิด ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดใหม่เท่านั้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษากระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยาน ว่ามีแนวคิด ความเชื่อ และกระบวนการเกิดใหม่อย่างไร และเพื่อชี้ให้เห็นกระบวนการเกิดใหม่ของทั้ง 2 แนวคิด ว่ามีความเหมือนความต่างกันอย่างไรเพื่อที่จะได้นำแนวคิด ความเชื่อและกระบวนการเกิดใหม่เป็นแนวทางในการบูรณาการในการดำเนินชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษากระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาวัชรยาน
3. เพื่อเปรียบเทียบกระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยจะรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ เช่น ตำรา หนังสือ บทความ งานแปล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ถึงกระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยานว่ามีแนวคิด ความเชื่อ และ

กระบวนการเป็นอย่างไร และมีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวความคิด ความเชื่อ และกระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิ และเอกสาร หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ และงานการวิจัยจากแหล่งข้อมูล คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษากระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษากระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาวัชรยาน

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยาน

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการศึกษาเพื่อตอบปัญหาการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. กระบวนการเกิดใหม่ในพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทมีกระบวนการเกิดใหม่ อยู่ 2 ลักษณะ คือ 1) กลุ่มที่ยังมีกิเลสข่องอยู่ หมายถึง กลุ่มที่ยังมีกิเลส กรรม วิบาก นับตั้งแต่อริยบุคคลชั้นอนาคามี สกิทาคามี โสตาบัน มนุสย สัตว์ นรก เปรต อสุรกาย เทวดา 2) กลุ่มที่บรรลอรหัตตจะไม่มีการเกิดใหม่แล้วเพราะมีการตัดวงจรจากสังสารวัฏแล้วหรือหมดสิ้นกิเลส กรรม วิบาก สำหรับในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ได้อธิบายถึงกระบวนการเกิดใหม่ว่า ทันทที่ที่จิตจิตดับลง ปฏิสนธิจิตซึ่งเป็นจิตดวงแรกของชีวิตใหม่ในภพใหม่ก็เกิดขึ้นได้ทันที ซึ่งแสดงถึงการไม่มีช่องว่างระหว่างการตายกับการเกิดใหม่ ซึ่งหมายถึงการตายก็คือการเกิดใหม่และไม่มีวิญญาณออกจากร่างเก่าไปร่างใหม่ เพราะวิญญาณเช่นนั้นในแง่ของพุทธปรัชญาเถรวาทไม่มีอยู่จริง ทุกสิ่งทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมล้วนสิ้นสุดลงเมื่อตาย แต่ในแง่ของกระแสนามธรรมคือจิตนั้น เมื่อสิ้นสุดหรือดับลงแล้วก็เกิดมีขึ้นมาในภพใหม่ด้วยอำนาจของกิเลส กรรม และวิบากเช่นกัน เพียงแต่ว่าไม่มีความต่อเนื่องกันระหว่างร่างกายของภพเก่ากับร่างกายของภพใหม่ แต่จิตจะเกิดดับต่อเนื่องเป็นกระแสเดียวกันไปตลอด ไม่ว่าคนนั้นจะเกิดแล้วตายแล้วเกิดใหม่สักกี่ชาติก็ตามขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำในชาติหน้าและชาติต่อ ๆ ไปนั่นเอง ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นได้อธิบายถึงกรรมและการเกิดใหม่ในภพภูมิต่าง ๆ ว่าสิ่งมีชีวิตในโลกนี้ไม่ได้มีเพียงแต่มนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานเท่านั้น แต่ยังมีชีวิตที่เรามองด้วยตาธรรมดาไม่เห็นอีกหลายประเภทคือ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดาในกามาวจร เทวดา

ในรูปาวจร และอรุปาวจร ดังนั้น กระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาท จึงหมายถึง กระบวนการที่มีการอิงอาศัยกันเกิดของเหตุปัจจัยตามหลักปฏิจจสมุปบาทเมื่อไม่มีการดับเหตุปัจจัยตัวใดตัวหนึ่ง มันก็จะหมุนเวียนกันไปเป็นวงจรหรือวงเวียน เรียกว่า “วัฏฏะ 3” คือ กิเลส เป็นปัจจัยให้เกิดกรรม กรรมก็ต้องมีผลของกรรม ครึ่งครบหนึ่งรอบก็จะหมุนต่อไป คือ วิกาภ ก็จะเป็นปัจจัยให้เกิดกิเลสอีก นอกจากนี้ ไตรวัฏฏ์ หมายถึง วัฏฏะ 3 คือ 1) กิเลสวัฏ ประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา อุปาทาน 2) กรรมวัฏ ประกอบด้วย สังขาร ภพ และ 3) วิกาภวัฏ ประกอบด้วย วิญญูณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

นอกจากนี้ กล่าวถึง การเกิดของสัตว์โลกไว้ เรียกว่า กำเนิด 4 สิ่งที่ทำให้สัตว์เกิด ในภพภูมิไว้ใน ทินนิกาย ปาฏิการวรรค คือ 1) อัณฑชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในไข่ มี นก ปลา เต่า เป็นต้น 2) ชลาพุชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในครรภ์ คือ ชีวิตที่เกิดจากน้ำเชื้อของมารดา และบิดามารดาสมกัน เกิดในครรภ์คลอดออกมามีชีวิตเจริญเติบโตต่อมา 3) สังเสทชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดมาในถ้ำโคล คือ ชีวิตที่เกิดจากสิ่งโสโครกของบุตรนาคหมักดอง มี แบคทีเรีย เชื้อจุลินทรีย์ เป็นต้น 4) โอปปาติกะ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดผุดขึ้น คือ ชีวิตเกิดโดยทันทีด้วยอำนาจบุญ-บาป ได้แก่ เทวดา สัตว์นรก เปรต อสุรกาย (ที.ปา. (บาลี) 11/312/204 – 205) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

กำเนิด 4 ดังกล่าว เป็นการแบ่งประเภทของสัตว์โลกตามลักษณะของการเกิดที่แตกต่างกัน 4 อย่าง โดยมนุษย์ตามที่เรารับจัดอยู่ในประเภทชลาพุชโยนิกำเนิด ซึ่งเป็นหนึ่งใน 4 อย่างนั้น นอกจากจะทรงแสดงเกี่ยวกับกำเนิด 4 ดังกล่าวแล้ว ในพระสูตรเดียวกันคือมหาสิหนาทสูตร พระพุทธเจ้ายังได้ทรงแสดงคติ 5 ซึ่งเป็นทางไปหรือที่ไปหลังจากตายแล้วของมนุษย์ไว้ด้วย คำว่า คติ แปลว่า การดำเนิน ที่ไปถึงหรือที่เกิดหลังจากตายแล้วของผู้ที่ยังท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ แบ่งตามภาวะของภูมิที่จะไปเกิดก็มี 4 อย่าง คือ นรก เดียรจฉาน เปตวิสัย มนุษย์ และเทวดา แต่ถ้าแบ่งโดยถือเอาคุณลักษณะที่ดีและไม่ดีเป็นเกณฑ์กำหนด คติก็แบ่งเป็นคือ สุขคติ – คติที่ดี และ ทุกคติ – คติที่ไม่ดี ในฝ่ายทุกคติบางที่พุทธปรัชญากล่าวถึง อบายภูมิ ซึ่งแปลว่าภูมิที่ไร้ความเจริญไว้ 4 อย่าง คือ นรก กำเนิดเดียรรจฉาน เปตวิสัย และอสุรกาย” แม้ภาวะแห่งทุกคติตามนัยแห่งคติ 5 จะมีเพียง 3 ส่วนภาวะแห่งทุกคติตามนัยแห่งอบายภูมิมี 4 อย่าง เพราะท่านสงเคราะห์อสุรกายเข้าในภูมิของเปตวิสัย คติ 5 ตามที่ปรากฏในมหาสิหนาทสูตร เป็นการกล่าวโดยเรียงลำดับจากภาวะที่มีความทุกข์มากที่สุด ไปภาวะที่มีความสุขมากที่สุดคือจากภาวะของนรกไปหาภาวะของเทวดา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เรียงลำดับจากภาวะที่มีความทุกข์มากที่สุดไปหาภาวะที่มีความทุกข์น้อยที่สุด เพราะภาวะของเทวดานั้น แม้จะมีความสุขมากที่สุด แต่เนื่องจากเป็นภาวะที่ผูกโยงอยู่กับสังสารวัฏ

จึงไม่พ้นจากสังสารทุกข์ ส่วนภาวะที่หลุดพ้นจากทุกข์แห่งสังสารวัฏโดยสิ้นเชิง คือ ภาวะแห่งพระนิพพานนั่นเอง

ดังนั้น การเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาท จึงแบ่งที่อยู่ไว้ 3 ลักษณะ คือ กามาวจรสุคติภูมิ กามาวจรทุคติภูมิ และการเกิดในรูปภพและอรุภพ ได้แก่ 1) กามาวจรสุคติภูมิ เป็นภพภูมิที่ผู้เกิดอยู่ในกามสุคติภูมิ เช่น ภูมิมนุษย์หรืออาจพัฒนาไปอยู่ระดับที่สูงขึ้นกว่าได้ เช่น ผู้ที่เจริญสมาธิ จนเข้าถึงรูปฌาน ขณะที่อยู่ในฌานระดับใดระดับหนึ่ง จิตก็อยู่ในระดับรูปาวจรภูมิ ถ้าได้รูปฌาน ขณะที่อยู่ในรูปฌานจิตก็อยู่ในระดับรูปาวจรภูมิ ถ้าเป็นผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล ขณะที่เข้าสู่ผลสมบัติจิตก็อยู่ในระดับโลกุตระภูมิ ประกอบไปด้วย มนุษย์ กามาวจรสวรรค์ 6 ชั้น คือ ชั้นจาตุมหาราชิกา ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นปรนิมมิตวสวัตดี (สุนทร ฌ รังสี, 2552, 311 – 312) 2) กามาวจรทุคติภูมิ เป็นภูมิที่เกิดอยู่ของผู้ที่ยังมีจิตเกาะเกี่ยวเพิลิตเพลินยินดีในกามคุณ 5 แต่เป็นผู้ที่มีแต่ความทุกข์หรือมีความทุกข์เป็นส่วนมากจึงเรียกว่า ทุคติ ซึ่งประกอบไปด้วย อบายภูมิ 4 คือ นรก เดียรจฉาน เปรต และอสุรกาย และ 3) รูปภพและอรุภพ หมายถึงการเกิดอยู่ในรูปภพหรือรูปาวจรสวรรค์ หรือพรหมโลก เทวดาที่เกิดในชั้นนี้เรียกว่ารูปพรหม ประกอบไปด้วย ปฐมฌานภูมิ ทุติยฌานภูมิ ตติยฌานภูมิ จตุตถฌานภูมิ ส่วนอรุภพ ประกอบไปด้วย อากาสาณัญจายตนภูมิ วิญญูณัญจายตนภูมิ อากิญจัญญายตนภูมิ และเนวสัณญานา สัณญายตนภูมิ

2. กระบวนการเกิดใหม่ในพุทธศาสนาวัชรยาน

ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนาวัชรยานนั้น เมื่อตายแล้วจะยังไม่ไปเกิดใหม่ทันที แต่ต้องไปอยู่ในอันตรภพ หรือภพที่อยู่กลางระหว่างความตายกับการเกิดใหม่ เรียกว่า บาร์โด มีลักษณะคล้ายโลกแห่งความฝัน ซึ่งเมื่อร่างกายและจิตได้แยกออกจากกันแล้วนั้น จิตจะสัมผัสแสงสว่างวาบหนึ่ง จากนั้นจึงก้าวสู่สภาวะบาร์โด โดยมีอาการเหมือนกับจิตของผู้ตายนั้นตกอยู่ในความฝัน โดยจะมีความรู้สึกกลัวและหวาดหวั่น จากนั้นจะได้ยินเสียงเหมือนภูเขาล่มและแผ่นดินไหว รู้สึกเหมือนกำลังจมน้ำลึกในมหาสมุทร มองเห็นเปลวไฟลุกโชติช่วง รู้สึกเหมือนกำลังยืนใต้กับพายุที่กำลังพัดโหมกระหน่ำเข้ามา และสามารถเดินทะลุผ่านกำลังแพ่งหรือสิ่งกีดขวางได้ เกิดนิมิตสี่อย่าง คือ 1) ภาพลวง 2) ควันไฟ 3) หิ้งห้อย และ 4) เปลวไฟจากตะเกียงน้ำมันเนย และสุญญภาพ 4 คือ 1) สุญ 3) สุญยิ่ง 3) สุญมาก และ 4) สุญหมด มีลักษณะเหมือนสัมภเวสี ในพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่ในวัชรยานนั้นได้แบ่งลักษณะของสัมภเวสีหรือสัตว์ที่อยู่ในอันตรภพไว้ 5 ลักษณะ คือ 1) มีอินทรีย์ที่รับรู้อารมณ์ได้ครบ 2) ถือกำเนิดได้ทันทีทันใด 3) มีร่างกายละเอียดอ่อนไม่สามารถทำลายได้ 4) ไม่มีสิ่งใดขวางกั้นได้ และ 5) สามารถไปยังที่ต่าง ๆ ได้ตามใจปรารถนา

การดำเนินอยู่ในระยะเวลาในอันตรภพนั้น วัชรยานกล่าวว่า มี 7 วัน แต่ในบางกรณี ก็ไปเกิดใหม่ได้ทันทีหากชั้นธันดานแห่งการเกิดใหม่มีความพร้อม แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในระหว่าง 7 วัน หลังจากนั้นสัตว์ที่จะไปเกิดในนรกจะออกทางทวารหนัก จะไปเกิดเป็นเปรตออกจากปาก จะไปเกิดเป็นเทวดาที่มีฤทธิ์หรือเกิดเป็นมนุษย์ออกทางหู ส่วนสัตว์ที่จะไปเกิดเป็นรูปพรหมออกทางกลางกระหม่อม สัตว์ที่จะไปเกิดเป็นรูปพรหมออกทางมือทั้ง 2 ข้าง (ส.ศิริรักษ์, 2531) การที่จะไปเกิดในกามภพหรือรูปภพนั้น จะต้องเข้าสู่อันตรภพก่อน ถึงแม้ว่าผู้ที่ไปเกิดนั้นได้กระทำอนันตริยกรรมทั้ง 5 ก็ต้องเข้าสู่อันตรภพเสียก่อน ส่วนผู้ที่ไปเกิดในรูปพรหมนั้นไม่ต้องผ่านการเข้าอันตรภพ เพราะผู้ที่ไปเกิดในรูปพรหมนั้นเป็นผู้ที่บำเพ็ญสมาธิภาวนามาแล้ว สำหรับเวลาในภาวะอันตรภพนั้นในคัมภีร์มรณะศาสตร์ได้แบ่งออกเป็น 7 วัน ในระหว่างที่อยู่อันตรภพทั้ง 7 วันนี้ หากจะต้องไปเกิดใหม่ในภพภูมิใด ก็จะเห็นสัญลักษณ์บางอย่างที่บ่งบอกเห็นว่าเมื่อออกไปจากอันตรภพแล้วจะไปเป็นอะไร หากจะไปเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเห็นบิดามารดาของตน หากจะไปเกิดในนรกที่มีความร้อนก็จะพอใจในความร้อน หากจะไปเกิดในนรกขุมที่หนาวเย็นก็จะพอใจในความหนาวเย็น

ดังนั้น การออกจากอันตรภพเพื่อไปเกิดในภพภูมิอื่น ๆ นั้น ไม่ใช่สิ่งที่ปรารถนาของพระพุทธศาสนาวัชรยาน เพราะเป้าหมายสูงสุดคือการเข้าไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระสัมโพธิ์กายของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เช่น พระอมิตาภ พระไวโรจนะ พระรัตนสังกาส พระวัชรสัตว์ ฯลฯ

3. เปรียบเทียบกระบวนการเกิดใหม่ในพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยาน

3.1 เรื่องความตาย พระพุทธศาสนาเถรวาทมองเรื่องความตายเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะนำไปสู่การเกิดใหม่ โดยมองความตายว่าเป็นความจริงหรือสัจธรรมที่จะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ สิ่งที่จะนำไปสู่การเกิดใหม่นั้นก็คือกรรมและเจตนาที่ได้กระทำมาในอดีต เมื่อตายลงไปกรรมที่ได้กระทำไว้ในอดีตนั้นจะนำไปสู่การเกิดใหม่ในสุคติภูมิหรือทุคติภูมิ ในขณะที่พระพุทธศาสนาวัชรยานก็ให้ความสำคัญกับเรื่องกรรมเป็นสำคัญที่จะนำไปสู่การเกิดใหม่ แต่จะมีความแตกต่างกันในประเด็นเรื่องระยะเวลา คือ พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่สามารถเลือกได้ว่าจะตายในเวลาไหน ตายอย่างไร ไปเกิดในสถานที่ไหน และเกิดเป็นอะไร จะทราบได้เพียงว่าเมื่อทำจิตใจให้ผ่องใส บริสุทธิ์ ก็จะไปสู่สุคติภูมิ ในขณะที่พระพุทธศาสนาวัชรยานนั้นมีความเชื่อว่าสามารถที่จะทำพิธีต่ออายุเพื่อผัดผ่อนความตายได้ในบางกรณี

3.2 รอยต่อระหว่างการตายและการเกิดใหม่ พระพุทธศาสนาเถรวาทเชื่อว่าเป็นเรื่องที่สืบเนื่องกัน เมื่อตายลงไปแล้วสามารถที่จะเกิดใหม่ได้ตลอดเวลาไม่มีลักษณะของการรอคอยอยู่เหมือนวัชรยาน จิตสามารถเกิดใหม่ได้ในทุกขณะและมีกระแสการเกิดดับตลอดเวลา ไม่มีสภาวะที่จิตเป็นอมตะ ในขณะที่พระพุทธศาสนาวัชรยานมีการกล่าวถึง

อันตราย หรือบาร์โด หมายถึงช่วงระยะเวลารอยต่อระหว่างการตายและการเกิดใหม่ ที่อธิบายถึงช่วงระยะเวลาของการตาย 7 วัน ก่อนที่จะมีการเกิดใหม่ สภาวะอันตรายหรือบาร์โดนี้ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากในแง่ของการเกิดใหม่ ที่มีลักษณะเหมือนความฝัน สัตว์ที่อยู่ในสภาวะนี้เรียกว่า สัมภเวสีที่รอการไปเกิดใหม่ในภพภูมิต่อไป สัมภเวสีในพระพุทธศาสนาวัชรยานหมายถึง ภายติพย์ที่มีคุณลักษณะพิเศษคือ หากจะไปเกิดเป็นมนุษย์ก็จะนิมิตเห็นภาพบิดามารดา ตลอดจนถึงในขณะที่อยู่ในสภาวะอันตรายหรือบาร์โดนี้สามารถที่จะประกอบพิธีกรรมที่จะช่วยให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีได้อีกด้วยโดยการได้รับความช่วยเหลือจากครูที่จะช่วยบอกทางหรือช่วยสวดอ้อนวอนให้

3.3 เรื่องกระบวนการเกิดใหม่ พระพุทธศาสนาเถรวาทเห็นว่าการเกิดใหม่นั้นเป็นกระบวนการที่สืบเนื่องมาจากความตาย เมื่อคนตายลงสามารถไปเกิดใหม่ได้ทันทีในภพภูมิใดก็ได้ที่เป็นผลจากกรรมที่ได้ระลึกก่อนที่จิตดวงสุดท้ายจะดับ โดยสิ่งที่จะไปเกิดนั้นก็คือจิตซึ่งไม่ใช่จิตดวงเดียวกับจิตที่ดับไปในภพภูมิก่อน แต่เป็นจิตที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน โดยสามารถไปเกิดใหม่ได้ทั้ง 3 ภพ คือ กามภพ รูปภพและอรูปภพ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ได้กระทำไว้จะนำไปเกิดเอง ในขณะที่พระพุทธศาสนาวัชรยาน เห็นว่าการเกิดใหม่นั้นคือการออกจากอันตรายภาพหรือภพระหว่างความตายกับการเกิดใหม่ ซึ่งเรียกว่า บาร์โด โดยสิ่งที่จะไปเกิดนั้น เรียกว่า ภายติพย์ หรือสัมภเวสี ซึ่งจะไปเกิดเป็นสัตว์นรก เปรต เดรัจฉาน มนุษย์ อสุรกาย หรือเทวดาก็ได้ขึ้นอยู่กับกรรมที่ได้กระทำไว้ แต่จะมีลักษณะพิเศษคือ สามารถที่จะไปเกิดในภพภูมิอื่นได้หากมีการปฏิบัติตามพิธีกรรมต่าง ๆ

ดังนั้น กระบวนการเกิดใหม่ทั้งพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยานจึงมีความเหมือนกันคือ อาศัยกรรมหรือการกระทำเป็นปัจจัยหลักที่จะนำไปเกิดในภพภูมิสุคติและทุคติ แต่จะมีความแตกต่างกันคือ ในแง่ของพระพุทธศาสนาเถรวาทกรรมที่กระทำไว้ในอดีตนำไปสู่ภพภูมิที่เป็นสุคติและทุคติได้ ในขณะที่พระพุทธศาสนาวัชรยานมีการประกอบพิธีกรรมเพื่ออ้อนวอนขอให้ครูหรือพระโพธิสัตว์ช่วยชี้ทางให้ไปเกิดในสุคติภูมิได้

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษา พบว่า องค์ความรู้ใหม่ที่ได้ค้นพบ คือ ทำให้เข้าใจถึงกระบวนการเกิดใหม่ทั้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยานได้ชัดเจนและถูกต้องยิ่งขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบได้เห็นความเหมือนและความต่างกัน อีกทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ นั่นคือ กระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยานนั้นถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในด้านความต่อเนื่องของการตายเพื่อไปเกิดใหม่ สถานที่เกิดใหม่ รอยต่อของการตาย กระบวนการเกิดใหม่ ตลอดถึงหลักปฏิบัติเพื่อการเกิดใหม่ แต่สิ่งที่ทั้งสองนิกายมีเหมือนกันก็คือ ความเชื่อว่ากรรมเป็นประเด็นสำคัญที่จะทำให้กระบวนการเกิดใหม่นั้น

มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปทั้งสองนิกายต่างให้ความสำคัญถึงการกระทำของมนุษย์เมื่อครั้งยังมีชีวิตว่า กรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถทำให้เดินทางไปสู่ภพภูมิที่ดีภายหลังจากที่ได้เสียชีวิตลง ถึงแม้ว่าในคำสอนของพระพุทธศาสนาวัชรยาน จะมีคำสอนเรื่องการทำพิธีที่จะสามารถช่วยให้ผู้ตายรอดพ้นจากการได้รับผลกระทบที่กระทำไว้ในครั้งยังมีชีวิต และการเข้าสู่หาวิมุตติโดยผ่านการสดับฟังในขณะที่อยู่ในสภาวะบาร์โด แต่คำสอนเรื่องกรรมก็ถือว่ามีความสำคัญเป็นประการแรกเช่นกัน เพราะหากมนุษย์ได้ปฏิบัติกรรมดีเมื่อครั้งยังมีชีวิตแล้วนั้น ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาพลังอำนาจของครูหรือการประกอบพิธีกรรมที่จะช่วยให้ไปสู่ภพภูมิที่สูงขึ้นไป ซึ่งคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธศาสนาวัชรยานถือเป็นคำสอนที่มีลักษณะเช่นเดียวกันกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนเรื่องกรรม ในแง่ของพระพุทธศาสนานั้นถือว่าคำสอนเรื่องกรรมเป็นคำสอนหลัก และมีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อการกำหนดภพภูมิภายหลังจากเสียชีวิต และแรงกรรมนี้เอง ก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนั้นเอง หรือที่เรียกว่าวัฏฏะ ซึ่งหมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดด้วยกิเลส กรรม และวิบากหรือผลของกรรม ดังนั้น ในแง่ของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ไม่สามารถที่จะผ่อนกรรมหนักให้เป็นกรรมเบา หรือช่วยเหลือให้ไม่ได้รับผลของการกระทำของตนเองได้ ซึ่งต่างจากพระพุทธศาสนาวัชรยานอย่างชัดเจนที่สามารถช่วยเหลือผ่านพิธีกรรมนั่นเอง กระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงไม่สามารถที่จะช่วยเหลือหรือประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นการลดหย่อนกรรมได้เหมือนกับวัชรยาน แต่สามารถที่จะเตรียมพร้อมก่อนตัวเองหรือเตรียมจิตใจให้บริสุทธิ์ ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของ โทสะ และโมหะก่อนจิตดวงสุดท้ายดับ ก็จะสามารถช่วยให้ไปเกิดในภพภูมิที่เป็นสุคติได้ ดังนั้นการเปรียบเทียบในประเด็นความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ กระบวนการเกิดใหม่ และหลักปฏิบัติเพื่อการเกิดใหม่ และการหลุดพ้นจากการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยาน จึงเป็นการทำให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของกระบวนการตายและการเกิดใหม่ของพระพุทธศาสนาทั้งสองนิกาย และสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและความเชื่อของชาวพุทธทั้งสองนิกายที่ถูกถ่ายทอดผ่านการปฏิบัติตนและการประกอบพิธีกรรมที่มีจุดมุ่งหมายคือความสุขสบายในภพภูมิข้างหน้า

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การตายและการเกิดใหม่เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องกัน เมื่อหนึ่งชีวิตได้สิ้นสุดลงอีกหนึ่งชีวิตก็ย่อมที่จะเกิดขึ้นมาทดแทนกัน คำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและวัชรยานได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมตัวตายและกระบวนการเกิดใหม่เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกรรมหรือการกระทำของตนเองที่จะเป็นตัวกำหนดหลักในการส่งผลให้ไปเกิดในภพภูมิที่เป็นสุคติและทุคติได้ การเกิดใหม่จึงเป็นกระบวนการที่อาศัยแรงกรรม (การกระทำ)

เป็นสำคัญในการส่งผลให้ไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ จำนวน 31 ภูมิ และวัชรยานมีคำสอนเรื่องภพภูมิ ทั้ง 6 ที่เป็นที่ยอมรับผลของการกระทำในอดีตของสรรพสัตว์ แต่ในกระบวนการเกิดใหม่ของทั้งสองฝ่ายนั้นจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ของแต่ละฝ่าย ดังจะเห็นได้จากในพระพุทธศาสนาวัชรยานให้ความสำคัญกับสภาวะที่เป็นอันตรายหรือ บาร์โด ที่จะเป็นตัวกำหนดให้ไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ เป็นช่องว่างระหว่าง การตายและการเกิดใหม่ ในขณะที่พระพุทธศาสนาเถรวาทให้ความสำคัญกับเรื่องของจิต เป็นสำคัญ เนื่องจากจิตนั้นมีการเกิดดับอยู่ตลอดเวลา สภาวะจิตก่อนตายสามารถกำหนดภพ ภูมิที่จะไปเกิดได้ด้วยอาศัยสภาวะจิตที่ปราศจากความขุ่นมัวหรือการมีจิตที่บริสุทธิ์ ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งโลภะ โทสะ และโมหะ ก็ย่อมที่จะสามารถกำหนดภพภูมิที่จะไปเกิดได้เช่นกัน

ในแง่ของเป้าหมายสูงสุดของการไปเกิดนั้น หลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท นั้นกล่าวว่มนุษย์นั้นสามารถที่จะไม่ต้องกลับมาเกิดหรือตัดวงจรของสังสารวัฏได้ เรียกว่า การเข้าสู่สภาวะนิพพาน คือการไม่ต้องกลับมาเกิดใหม่ เพราะได้กำจัดซึ่งกิเลสได้ทั้งหมดแล้ว ในขณะที่ พระพุทธศาสนาวัชรยานนั้น นอกจากการเกิดในภพภูมิทั้ง 6 แล้วนั้น สภาวะที่สรรพสัตว์ปรารถนาสูงสุดก็คือการเข้าไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย อันเป็นความสงบที่สุขนิรันดร์นั่นเอง

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. การศึกษากระบวนการเกิดใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยานสามารถ นำมากำหนดเป็นรูปแบบในการเตรียมตัวตายและการเตรียมตัวเกิดใหม่โดยนำเสนอผ่านคู่มือ หรือเอกสารสำหรับการเตรียมตัวตาย เพื่อให้ผู้ป่วยได้ศึกษาและเตรียมตัวตายอย่างมีสติและ มีความบริสุทธิ์เพื่อการเข้าถึงภพภูมิที่ดีต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่อง สภาวะจิตก่อนตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน ว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไรบ้าง
2. ควรศึกษาเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเพื่อการเป็นพระโพธิสัตว์ในฝ่าย มหายานและเถรวาทว่ามีกระบวนการเหมือนหรือต่างกันอย่างไร
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบรรลุนิพพานของพระโพธิสัตว์ฝ่ายมหายานกับการตรัสรู้ ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่ามีกระบวนการอย่างไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- แสง จันทร์งาม. (2512). *ศาสนวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: เจริญรัตน์การพิมพ์.
- ประพันธ์ ศุภสร. (2550). ศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตา ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พร รัตนสุวรรณ. (2539). *ตายแล้วเกิด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักค้นคว้าทางวิญญาณ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ - เพิ่มเติม ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชร งามจิตรเจริญ. (2551). แนวความคิดเรื่องอันตรภพในพุทธศาสนาเถรวาท จาก ไตรภูมิพระร่วงถึงภิกษุสันดานกา: ความเชื่อ ความงาม ความจริง. ใน *โครงการ ส่งเสริมและเผยแพร่งานวิจัยเนื่องในวาระหนึ่งทศวรรษพุทธศาสนศึกษา*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ส.ศิริรักษ์. (2531). *เตรียมตัวตายอย่างมีสติ*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการ พัฒนา.
- สยาม ราชวัตร. (2553). วิธีอ้างเหตุผลเพื่อยืนยันความมีอยู่ของโลกหน้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.